

K. 102/96

O Ś R O D E K B A D A N I A O P I N I I P U B L I C Z N E J

STAN WOJENNY W OPINII POLAKÓW PRZED 15 ROCZNICĄ STANU WOJENNEGO

- W czasie, gdy Sejm decydował o nie stawianiu autorów stanu wojennego przed Trybunałem Stanu, połowa ankietowanych sądziła, że decyzja Rady Państwa z 13 grudnia 1981 r. była uzasadniona. Przeciwnego zdania był co trzeci badany. Jednoznacznej oceny nie potrafił dokonać mniej więcej co piąty.
- Prawie połowa Polaków negatywnie ocenia osoby odpowiedzialne za wprowadzenie stanu wojennego. 18% pytanych uważa, że powinny one odpowiadać przed sądem za zbrodnie przeciwko narodowi polskiemu, zaś 31% - że powinno się je publicznie potępić, ale jednocześnie nie powinny być karane sądownie. W opinii 32% ankietowanych osoby te uchroniły Polskę od jeszcze większego zła, za co należy się im szacunek.
- Większość ankietowanych zgadza się, że stan wojenny uchronił Polskę przed zbrojną interwencją ze strony ZSRR (65%) oraz przed wojną domową (57%). Połowa uznaje, że stan wojenny był próbą ratowania gospodarki przed anarchią i strajkami. Z drugiej jednak strony badani są zdania, że dekret Rady Państwa pozwolił osobom będącym wówczas na wysokich stanowiskach utrzymać władzę (66%). Twierdzą również, że było to posunięcie mające na celu zniszczenie rodzącej się demokracji (50%).
- 53% badanych uważa, że podziały jakie w społeczeństwie polskim spowodował stan wojenny są nadal aktualne. W opinii 31% należą już tylko do przeszłości. Pięć lat temu - w dziesiątą rocznicę wprowadzenia stanu wojennego - o trwaniu podziałów przekonanych było 46% ankietowanych.

Warszawa, grudzień 1996

Cytowanie, publiczne odtwarzanie, kopiowanie oraz wykorzystywanie w innej formie danych, informacji i opracowań zamieszczanych w tej publikacji jest dozwolone z pod warunkiem podania źródła.

* * *

13 grudnia obchodzić będziemy piętnastą rocznicę wprowadzenia stanu wojennego. Przypomnijmy, że 23 października Sejm odrzucił wniosek o postawienie przed Trybunałem Stanu autorów stanu wojennego. Wniosek taki jeszcze w poprzedniej kadencji Sejmu został złożony przez KPN. Po prawie pięcioletnich pracach Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej, ostatecznie nie zdecydowano się na sądzenie osób odpowiedzialnych za ówczesne decyzje.

Przyjrzyjmy się teraz, co o stanie wojennym, sądzi społeczeństwo. OBOP przeprowadził sondaż między 19 a 22 października¹, a więc tuż przed decyzją Sejmu w sprawie postawienia przed Trybunałem Stanu autorów stanu wojennego. Dla porównania, przypomnimy również opinie Polaków na ten temat, zebrane w grudniu 1991 r. w dziesiątą rocznicę wprowadzenia stanu wojennego.

Wprowadzenie stanu wojennego - uzasadnione, czy nie?

Na początku zadaliśmy ankietowanym pytanie, jak w grudniu 1981 roku odbierali wprowadzenie stanu wojennego. 38% badanych, przypominało sobie, że akcję podjętą przez ówczesne władze wtedy uważali za uzasadnioną. Nieco mniej osób (30%) uważało odwrotnie. Co czwarty pytany przyznał, że wówczas był zbyt młody, aby oceniać słuszność wprowadzenia stanu wojennego. 8% respondentów nie mogło sobie przypomnieć lub też nie miało jasno określonego stosunku wobec decyzji Rady Państwa.

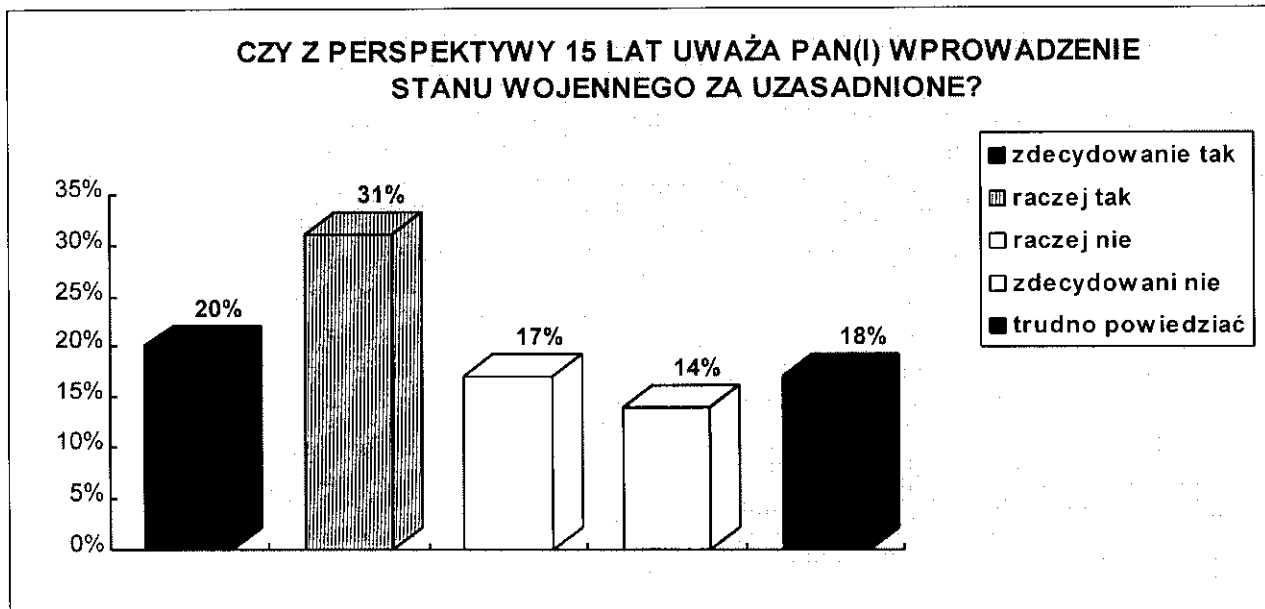
Sprawdziliśmy też, co na ten temat mówią osoby, które w czasie gdy wprowadzany był stan wojenny miały co najmniej szesnaście lat. Okazało się, że prawie połowa z nich uważała podjęte wówczas działania za uzasadnione. Niemal dwie piąte - za niesłuszne.

13 grudnia wprowadzono w Polsce stan wojenny. Czy wtedy, w grudniu 1981 uważał(a) Pan(i) wprowadzenie stanu wojennego za uzasadnione, czy nie?		
	Opinie ogółu badanych od 16 roku życia	Opinie badanych od 31 roku życia
uzasadnione	38%	47%
nieuzasadnione	30%	37%
byłem wtedy za młody	24%	5%
trudno powiedzieć	8%	11%

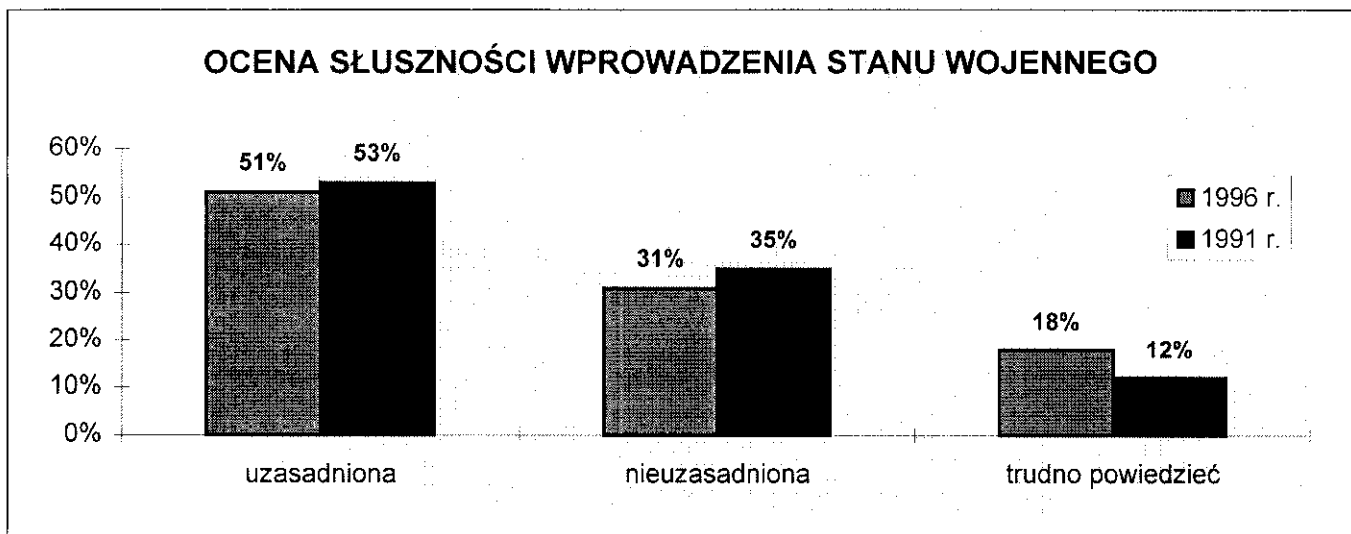
Teraz, z perspektywy lat, badani twierdzą, że nieco inaczej patrzą na podjętą wówczas decyzję władz. Odpowiadając na kolejne pytanie - o dzisiejszą ocenę wprowadzenia stanu

¹ Między 19 a 22 października zrealizowano 1089 wywiadów. Reprezentatywna próba mieszkańców kraju od 16 roku życia. Maksymalny błąd statystyczny dla takiej wielkości próby nie przekracza +/-3%, przy wiarygodności oszacowania równej 95%.

wojennego - prawie tyle samo osób (dokładnie 31% pytaných) wyraża krytyczną ocenę tamtych wydarzeń. Jednocześnie respondenci częściej (51%) skłonni są przyznać rację członkom Rady Państwa.

Opinie na temat słuszności wprowadzonego 13 grudnia 1981 r. dekretu Rady Państwa są bardzo podobne jak pięć lat temu. W dziesiątą rocznicę stanu wojennego, 53% ankietowanych uważało decyzję o jego wprowadzeniu za uzasadnioną, 35% - za niesłuszną. Dziś, ocena nie jest - jak by się mogło wydawać - łatwiejsza. W 1991 r. kłopoty z dokonaniem jednoznacznej oceny miało 12% ankietowanych, obecnie już 18%. Wiąże się to jednak zapewne z wchodzeniem w dorosłość młodszych roczników Polaków, którzy niewiele pamiętają z wydarzeń, jakie rozgrywały się 15 lat temu.

Opinie na temat wprowadzenia stanu wojennego związane są najsilniej z poglądami i zachowaniami politycznymi badanych. Za uzasadniony uważa go zdecydowana większość

ludzi o poglądach lewicowych (74%) lub centrolewicowych (69%) oraz osób głosujących w I turze ubiegłorocznych wyborów prezydenckich na Aleksandra Kwaśniewskiego (70%), Waldemara Pawłaka (65%), a także na Tadeusza Zielińskiego (66%), a wśród elektoratów partyjnych - zamierzających poprzeć UP (79%), SLD (79%) lub PSL (62%).

Natomiast decyzję Rady Państwa krytykują przede wszystkim respondenci o opcji prawicowej (51%) lub centroprawicowej (47%), a także ci, którzy rok temu oddali głos na Jacka Kuronia (55%), Lecha Wałęsę (50%) i Jana Olszewskiego (46%), a w najbliższych wyborach parlamentarnych chcą poprzeć AW"Ś" (57%), ROP (55%) albo UW (54%).

Opinie na ten temat zależą także od stosunku do obecnych władz. Nieco ponad sześciami na dziesięciu badanych pozytywnie oceniających działalność rządu, premiera i prezydenta uważa wprowadzenie stanu wojennego za słuszne. Z kolei osoby krytycznie odnoszące się do poczynań prezesa Rady Ministrów oraz głowy państwa nieco częściej uznają wprowadzenie stanu wojennego za niesłuszne (odpowiednio 48% i 46%) niż za właściwe (po 42%). Poza tym, zasadność stanu wojennego, częściej skłonne są podważać osoby niezadowolone z kierunku w jakim zmierzają sprawy kraju (36%) niż zadowolone (28%).

Cechy społeczno-zawodowe ankietowanych odgrywają mniejszą rolę. Stosunkowo najczęściej podjęte w grudniu 1981 r. działania krytykują osoby między 35 a 44 rokiem życia (36%), badani mieszkający w miastach - zwłaszcza w największych (38%) - mieszkańcy regionu mazowieckiego i małopolskiego (po 39%) oraz Pomorza Gdańskiego (37%). Negatywna ocena tamtych dni częściej zdarza się osobom dobrze sytuowanym (38%). Dzisiejsi krytycy stanu wojennego, to najczęściej prywatni przedsiębiorcy (41%), bezrobotni (37%), renciści i gospodynie domowe (po 34%) oraz pracownicy umysłowi (34%).

Natomiast z aprobatą wobec decyzji Rady Państwa odnoszą się osoby między 45 a 54 rokiem życia (62%), mieszkańcy wsi (55%) lub małych miast (53%), badani z regionu wielkopolskiego (59%), lubelsko-podlaskiego i centralnego (po 57%). Pozytywnie oceniają decyzję tę także rolnicy (60%) oraz kierownicy i specjaliści (58%).

Co interesujące, opinie robotników na ten temat, nie odbiegają w sposób zasadniczy od opinii ogółu Polaków: 55% z nich uważa, że stan wojenny wprowadzono słusznie, a 30% - że niesłusznie.

Ocena stanu wojennego najwięcej trudności sprawiła ludziom młodym. Wśród badanych do 24 roku życia, 2/5 odpowiada „trudno powiedzieć”.

Od 1981 roku dwie trzecie Polaków nie zmieniło swoich opinii na ten temat - tak przynajmniej twierdzą dzisiaj. Jeśli już zmienili zdanie, to nieco częściej na korzyść ówczesnych władz niż na ich niekorzyść.

A czy teraz z perspektywy 15 lat uważa Pan(i) tę decyzję za uzasadnioną, czy nie?	Czy w grudniu 1981 r. uważał(a) Pan(i) wprowadzenie stanu wojennego za uzasadnione, czy nie?			
	uzasadnione	nieuzasadnione	byłem wtedy za młody	trudno powiedzieć
uzasadnioną	66%	12%	18%	4%
nieuzasadnioną	7%	68%	20%	4%
trudno powiedzieć	10%	11%	49%	31%

Ocena moralna autorów stanu wojennego

Zobaczmy teraz, co sądzą Polacy, o osobach odpowiedzialnych za stan wojenny.

Jak wynika z badania, prawie połowa ankietowanych krytycznie ocenia postępowanie osób odpowiedzialnych za wydarzenia, jakie nastąpiły po 13 grudnia 1981 r. Przy czym większość przeciwna jest karaniu ich przed sądem. 18% badanych uważa, że osoby te powinny odpowiadać przed sądem za zbrodnie przeciwko narodowi polskiemu. Więcej osób (31%) jest jednak zdania, że chociaż sprawców stanu wojennego powinno się publicznie potępić, ale nie karać sądownie.

Również 1/3 pytaných (dokładnie 32%) uważa, że gen. Wojciech Jaruzelski i członkowie Rady Państwa uchronili Polskę od jeszcze większego zła za co należy im się szacunek. Prawie jedna piąta respondentów ocenia autorów stanu wojennego w jeszcze innych kategoriach lub uchyla się od wyrażenia opinii na ten temat.

O osobach, które wprowadziły stan wojenny w Polsce wypowiedziano różne sądy. Która z następujących opinii jest Panu(i) bliższa?	
Osoby te uchroniły Polskę od jeszcze większego zła, za co należy im się szacunek	32%
osoby te powinny odpowiadać za zbrodnie przeciwko narodowi polskiemu	18%
osoby te powinno się publicznie potępić, ale nie powinny być karane sądownie	31%
mam jeszcze inne zdanie o tych osobach	5%
trudno powiedzieć	14%

Argumenty przeciwników i zwolenników wprowadzenia 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego

OBOP przedstawił Polakom listę niektórych argumentów, na jakie powołują się zwolennicy i przeciwnicy wprowadzenia piętnaście lat temu stanu wojennego.

Wśród różnych stwierdzeń, padających z ust osób przekonanych o słuszności działań podjętych w grudniu 1981 r. przez generała Wojciecha Jaruzelskiego i jego współpracowników, najbardziej przekonuje ten, że stan wojenny uchronił Polskę przed zbrojną interwencją ze strony Związku Radzieckiego. Z opinią tą zgadza się 65% ankietowanych. Nie zgadza się tylko co piąty.

Przeszło połowa pytaných (57%) uważa także, że stan wojenny uchronił Polskę przed wojną domową (przeciwnie twierdzi 29%). Nieco mniej osób (49%) skłonnych jest się zgodzić, że wprowadzając stan wojenny władze PRL starały się ratować gospodarkę przed strajkami i anarchią.

Najwięcej kontrowersji i najmniej zrozumienia znajduje ocena skutków stanu wojennego dla obywateli. 45% badanych uważa, że jego wprowadzenie w Polsce dało obywatelom spokój i większe poczucie bezpieczeństwa. Niewiele mniej osób (40%) twierdzi, że niczego takiego nie zauważyło.

Istnieją różne opinie na temat stanu wojennego. Z którymi z przedstawionych stwierdzeń zgadza się Pan(i), a z którymi nie:	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	trudno powiedzieć
Stan wojenny uchronił Polskę przed zbrojną interwencją ze strony Związku Radzieckiego	30	35	12	8	15
Stan wojenny uchronił Polskę przed wojną domową	22	35	20	9	14
Był próbą ratowania gospodarki przed anarchią i strajkami	14	35	21	13	17
Stan wojenny wprowadził w Polsce spokój i dał większe poczucie bezpieczeństwa	18	27	23	17	15

Dane w procentach

Jednocześnie dwie trzecie ankietowanych uważa, że dzięki wprowadzeniu stanu wojennego prominerici mogli utrzymać swoje stanowiska. Natomiast pogląd taki nie przekonuje mniej niż jednej piątej respondentów. W opinii połowy badanych za decyzją Rady Państwa kryła się chęć zniszczenia rodzącej się demokracji.

Istnieją różne opinie na temat stanu wojennego. Z którymi z przedstawionych stwierdzeń zgadza się Pan(i), a z którymi nie:	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	trudno powiedzieć
Stan wojenny był posunięciem mającym na celu zniszczenie rodzącej się demokracji	21	29	23	7	20
Pozwolił osobom będącym wówczas na wysokich stanowiskach utrzymać władzę	31	35	14	3	17

Dane w procentach

Opinie na ten temat najsilniej związane są - tak jak w przypadku oceny słuszności stanu wojennego - z poglądami politycznymi pytanych. Osoby uznające się za lewicowców lub centrolewicowców, badani głosujący w I turze ubiegłorocznych wyborów na Aleksandra Kwaśniewskiego i Waldemara Pawlaka, oraz respondenci, którzy w przyszłych wyborach zamierzają poprzeć SLD, PSL lub UP częściej niż inni akceptują te wszystkie argumenty, które uzasadniają stan wojenny.

Z kolei osoby o opcji prawicowej lub centroprawicowej oraz głosujące rok temu na Jacka Kuronia, Lecha Wałęsę i Jana Olszewskiego, a w zbliżającym się głosowaniu do parlamentu planujące poprzeć AW"Ś", ROP lub UW częściej niż inne zgadzają się z argumentami wysuwanymi przez ludzi krytykujących władzę PRL za dekret z 13 grudnia 1981 r.

Na opinie za lub przeciw stanowi wojennemu wpływają również oceny prezydenta, premiera, rządu oraz rozwoju sytuacji w kraju. Im są one korzystniejsze, tym częstsze przekonanie, że stan wojenny uchronił Polskę przed zbrojną interwencją ZSRR, wojną domową, że był próbą ratowania gospodarki przed anarchią i strajkami oraz, że wprowadził spokój i dał większe poczucie bezpieczeństwa.

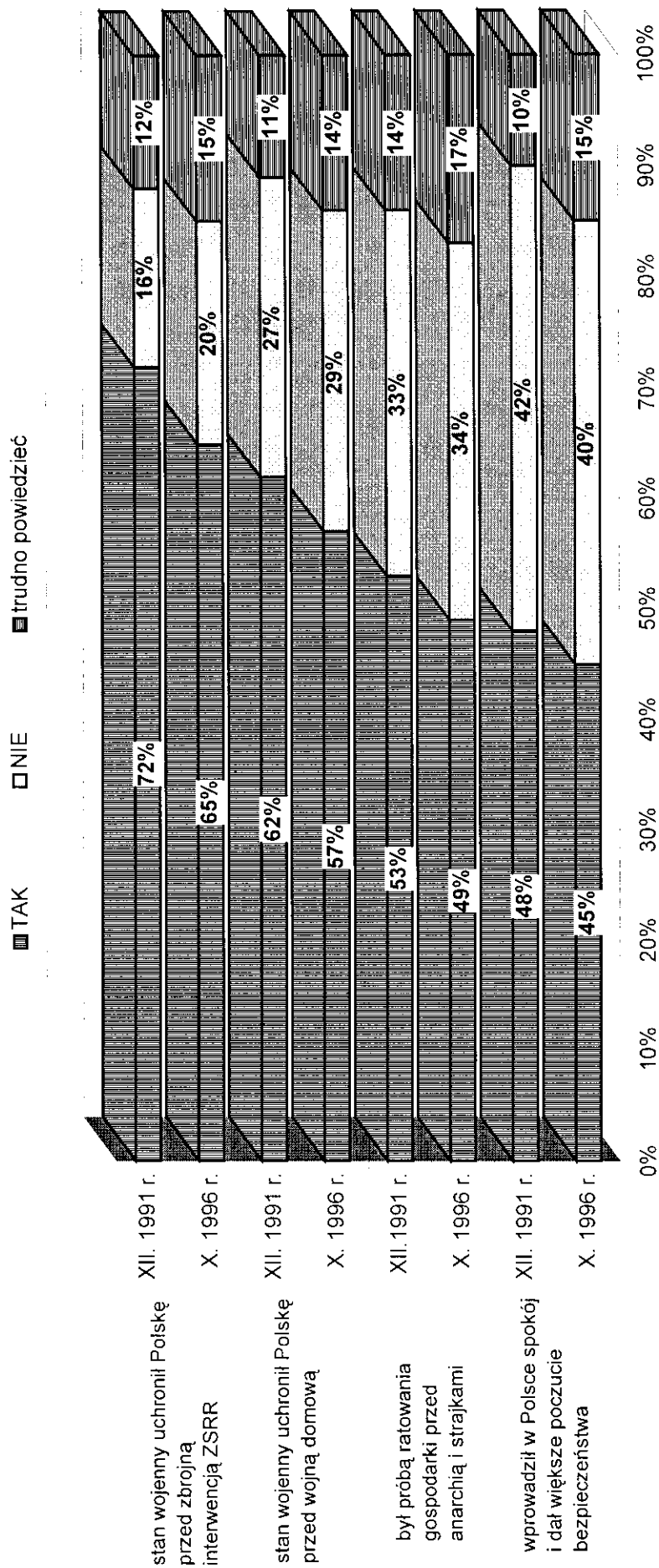
Zmiany opinii o stanie wojennym po pięciu latach prac w Komisji Odpowiedzialności Konstytucyjnej

Na stronie 8 i 9 prezentujemy porównawcze wyniki dla roku 1991 r. Generalnie, wszystkie argumenty - zarówno za jak i przeciw stanowi wojennemu - są słabsze niż jeszcze pięć lat temu.

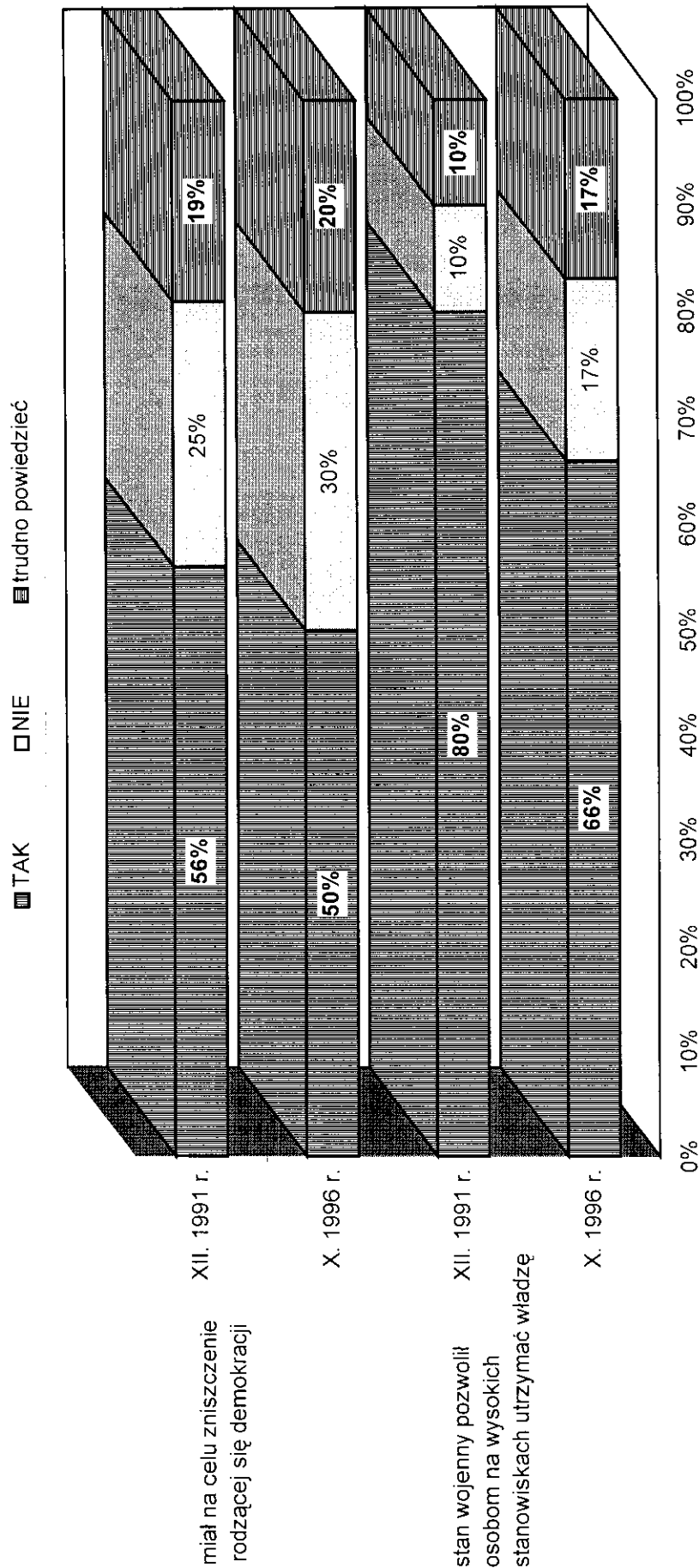
Największa zmiana dotyczyła opinii o ewentualnej interwencji zbrojnej ZSRR oraz utrzymania stanowisk przez ówczesnych prominentów. W roku 1991, o tym że decyzja Rady Państwa miała na celu niedopuszczenie do ingerencji wojskowej państw Układu Warszawskiego, przekonanych było 72% ankietowanych. A o tym, że stan wojenny pozwolił osobom na wysokich stanowiskach utrzymać władzę w kraju mówiło 80% respondentów. Jednocześnie, mimo słabnięcia opinii na ten temat, w dalszym ciągu oba te argumenty spotykają się z akceptacją większości pytanych.

Tak jak pięć lat temu, ankietowani najrzadziej zgadzają się z opiniami, że stan wojenny przyczynił się do wprowadzenia w kraju spokoju i zwiększenia poczucia bezpieczeństwa.

Argumenty zwolenników - opinie Polaków w roku 1991 i w roku 1996 na temat wprowadzenia 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego

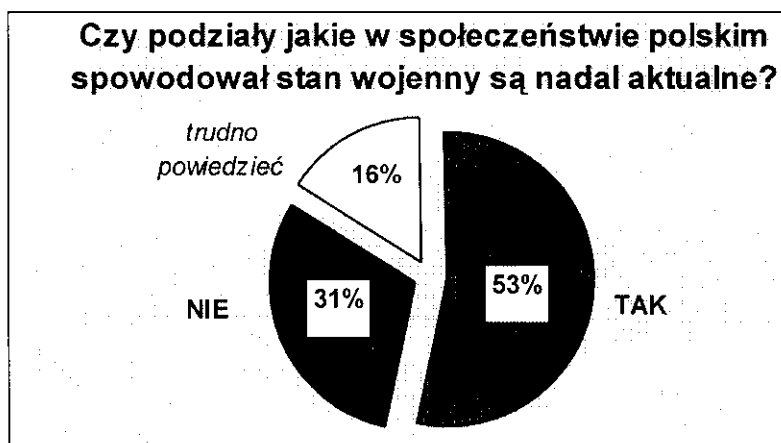
Argumenty przeciwników - opinie Polaków w roku 1991 i 1996 na temat wprowadzenia 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego

Aktualność skutków wprowadzenia stanu wojennego

Ponad połowa ankietowanych jest zdania, że podziały, jakie w polskim społeczeństwie spowodował stan wojenny, są nadal aktualne. Ich istnienia nie dopatruje się co trzeci. Co szósty natomiast ma kłopoty z dokonaniem jednoznacznej oceny.

Od 1991 r. przekonanie o istnieniu podziałów, wynikłych skutkiem wprowadzenia stanu wojennego, zamiast słabnąć nieznacznie się wzmocniło. Wówczas co prawda taki sam odsetek osób stwierdzał, że podziały takie nie mają miejsca, ale nieznacznie (o 7 punktów procentowych) zwiększyła się grupa badanych, którzy zauważają ich występowanie.

Ubyło jednocześnie osób niezdecydowanych. Wówczas przeszło jedna piąta ankietowanych nie potrafiła powiedzieć, czy podziały powstałe w wyniku wprowadzenia stanu wojennego są jeszcze aktualne, czy też nie.

* * *

Generalnie, opinie na temat wprowadzenia stanu wojennego nie uległy zasadniczym zmianom. Większość badanych uważa wprowadzenie stanu wojennego za uzasadnione, choć moralnie potępia autorów tej decyzji. Jednocześnie ankietowani są przeciwni stawianiu przed sądem osób odpowiedzialnych za to co wydarzyło się w Polsce po 13 grudnia 1981 r.

Ocena tamtych dni - zapewne pod wpływem wchodzenia w dorosłość coraz młodszych roczników Polaków - sprawia ankietowanym nieco większą trudność niż pięć lat temu. Nieznacznie wzrosła nieufność wobec argumentów wysuwanych zarówno przez osoby akceptujące jak i podważające zasadność decyzji Rady Państwa. Jednocześnie w stosunku do 1991 r. przekonanie o utrzymywaniu się podziałów spowodowanych przez stan wojenny, zamiast - wraz upływem czasu - słabnąć, umocniło się.